

Gözəl ömür

Orta məktəbdə oxuyanda ixtisas seçimi ilə bağlı şagirdlərin düşüncələri bəzən mütəhərrik olur, bəzən qətiyyətli. Sabahları üçün hərə bir amilə əsaslanır. Bu seçimə valideyn məsləhəti də təsir göstərir, müəllimlərin tövsiyələri də, bədii əsərlər də. Şagird istəyi bu baxımdan qarşılaşdırmalar dolayından keçir. Bəzən onun istəyini romantik işıq da çəkir. Mehman obrazına sevgiyə görə onlarla gənc hüquqşünaslığı seçməmişdimi? Ali təhsilini yarıda saxlayıb tibb institutuna daxil olan neçə-neçə gənc sonralar tanınmış həkim olduğu da tarixdi...

Adilə Ziyat qızı 1942-ci il avqustun 3-də Zəngilan rayonunun Pırçıvan kəndində ziyalı ailəsində anadan olub. Göz açıb ailədə kitablar görmüşdü. Bəlkə də ilk ünsiyyət bu kitablar olduğunu nə özü xatırlayır, nə də bu haqda bir söz deyən olub...

Sabahlarının ünvanını özü müəyyənləşdirmişdi. Müəllimlərini sevmişdi, müəllimliyi sevmişdi, elmləri sevmişdi. Sonuncu sinifdə oxuyanda materiya haqqında düşüncələrinin suallarına müəllimlərdən, oxuduğu kitablardan cavablar tapmaq istəmişdi. Hərdən sualının anlaşılmazlıq ola bilməsi ehtimalından da çəkinmişdi. Onda belə suallara özü cavab tapmağa qərar vermişdi: dəqiq elmlər üzrə təhsil alacam! Fizikanı seçibmiş...

Adilə Ziyat qızı 1953-cü ilə kimi Zəngilanda Pircivan kənd orta məktəbində oxumuşdu, təhsilini Bakı şəhərində 7 saylı orta məktəbdə davam etdirmişdi, məktəbi gümüş medalla bitirmişdi. Müəllimləri də, valideynləri də bildirdi ki, Adilə seçimini qətiləşdirib. Xeyir-dua vermişdilər. Bu xeyir-dua inama söykənmiş xeyir-dua idi; inanırdılar ki, Adilə seçdiyi yolun dönməz yolçusu olacaq...

Adilə Ziyat qızı Azərbaycan Dövlət Universitetinin (indiki Bakı Dövlət Universiteti) fizika fakultə-

sinə daxil oldu.

Adilə atası Sosialist Əməyi Qəhrəmanı Ziyat Məmmədovun, əmisi Atlıxan Xanməmmədovun ömür yolunun işığını ömür yolunun yol göstərənə bilib; atası da, əmisi də alim idi. O da alim olmağı qərara alıb. 1964-cü ildə universiteti bitirdikdən sonra təyinatla Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasının Fizika İnstitutuna göndərilib. Onda atasına demək istəmişdi ki, mən də sizin kimi elmlə məşğul olacam, orta məktəbdə oxuyanda məni düşündürən sualların cavabını özüm tapmağa çalışacam, ata. Deməmişdi, bir vaxtlar atasından eşitdiyi bir kəlama görə deməmişdi: Hər iş öz vaxtında görüldə, hər söz öz vaxtında deyildə gözəl olur, qızım...

Adilə Abbasova burada 1966-cı ilə kimi baş laborant, sonra mühəndis işlədi. O vaxtlarda onu fizikaya bağlayan səbəblərin cəfasını çəkməyin vaxtı çatdığını da düşünürdü. Bu düşüncələr qətiyyət oldu, arzu oldu, niyyət oldu: elmi fəaliyyəti istiqamətləndirmək! 1966-cı ildə aspiranturaya daxil oldu. İnstitutun göndərişi ilə Ukrayna Elmlər Akademiyasının Yarımkeçiricilər Fizikası İnstitutunda “Yarımkeçiricilər və dielektriklər fizikası” üzrə elmi-tədqiqat işləri apardı, SSRİ Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü H.B. Abdullayevin rəhbərliyi ilə 1970-ci ildə “GaSe monokristallarında rekombinasiya və yapışma proseslərinin tədqiqi” mövzusunda namizədlik dissertasiyasını tamamladı və müdafiə etdi. Yarımkeçiricilər və dielektriklər fizikası ixtisası üzrə fizika-riyaziyyat elmləri namizədi alimlik dərəcəsi aldı. Onda atasının boynuna sarılmaq istəmişdi, illərlə ürəyində saxladığı fikrini - niyə fizika ixtisasını seçdiyini demək keçmişdi könlündən...

Adilə Ziyat qızı Abbasova 1970-ci ildən 1974-cü ilə kimi Fizika İnstitutunda kiçik elmi işçi, sonra baş elmi işçi vəzifəsində işlədi. Alim idi. “Elm nəhayətsizdi. Öyrəndikcə bilmədiklərinin narahatlığını yaşayırsan, daha çox öyrənmək istəyirsən. Öyrənmək nəyəsə, nələrəsə yenilik gətirmək niyyətidir. Yenilik müəyyən mənada elmi kəşf də hesab edilə bilər...”, - Adilə xanım belə düşünürdü. Bu düşüncələr onu orta məktəbdən niyyətinə dönmüş bir istəyin mücahidi etməkdəydi - tədqiqatlarının istiqamətini də, miqyasını da təkmilləşdirməyi qərara almışdı. İnstitutun rəhbərliyi onun niyyətini gerçəkləşdirdi - zamanəti elmi idrakı, zəhmətsevərliyi, elmi düşüncələrinin elmi nəticələri idi. 1974-cü ildə Moskva şəhərinə - Təbiiqə Fizika Elmi-Tədqiqat İnstitutuna ezam olundu.

1974-1982-ci illərdə həmin institutda çalışmış və 1982-ci ildə müsabiqə yolu ilə baş elmi işçi vəzifəsinə tutmuşdur. Moskva mühiti onun elm sahəsindəki fəaliyyətini geniş-

Elm işıqdır. Bu işığa maraq göstərənlər işıqlı insanlardır. Dünya bu fəlsəfənin işığında formalaşib...

ləndirməyə daha geniş imkanlar açmışdı. SSRİ-nin bir çox elmi-tədqiqat institutları ilə, o cümlədən M.V. Lomonosov adına Moskva Dövlət Universiteti, Ukrayna EA-nın Yarımkeçiricilər Fizikası İnstitutunun onun təmsil etdiyi elm ocağı ilə - Azərbaycan SSRİ EA Fizika İnstitutu ilə sıx elmi-tədqiqat əlaqəsi vardı. Bu əlaqə çoxtərəfli elmi uğurlar üçün başlıca elmi ünsiyyət idi və fizika-riyaziyyat elmləri namizədi Adilə Abbasova da belə bir ünsiyyətin iştirakçılarından biri idi...

Moskvada elmi mühit bir qədər məsuliyyətli idi və bu məsuliyyət Adilə Ziyat qızı üçün çətinliklər yaratmırdı; elmi hazırlıq həmişə bütün çətinliklərin fəvqündə dayanıb. Adilə Abbasova iki dəfə SSRİ Dövlət Mükafatı laureatı, akademik V.İ.Stafeyevin, Moskva Dövlət Universitetinin professoru, Rusiyanın Əməkdar elm xadimi V.S.Vavilovun və digərlərinin elmi məsləhətləri ilə tədqiqatlarını uğurla davam etdirirdi. Bu müqtədir alimlərin onun tədqiqatlarının nəticələrini böyük maraqla təqdir edirdi.

1987-ci ildə doktorluq dissertasiyası müdafiə edərək fizika-riyaziyyat elmləri doktoru adını alıb, Təbiiqə Fizika Elmi-Tədqiqat İnstitutunda müsabiqə yolu ilə laboratoriya müdiri seçilib və 1992-ci ilədək bu vəzifədə çalışıb.

O illərdə də üreyi Vətənlə döyünürdü. Sevincinin, ruhunun beşiyi olan Azərbaycanla - valideynləriylə, həmkarlarıyla əlaqə saxlayırdı. 1990-cı il 20 yanvar faciəsi onun da ruhunu silkələdi, onun da varlığını sarsıtdı. O da bu faciəni törədənləri lənətlədi. Faciənin səhərişi gün Moskvada Azərbaycanın daimi nümayəndəliyinin qarşısında Azərbaycanlı ziyalıların toplaşdığı etiraz mitinqində o da iştirak etmişdi. Adilə xanım böyük tarixi şəxsiyyət Heydər Əliyevin həmin mitinqdə iştirakını və çıxışını, verdiyi bəyənətdə faciənin törədilməsinə əmr verənləri də, faciəni törədənləri də qınamasını, öz adından və xalqın adından cəzalandırılmasını tələb etdiyini xatırlayaraq Ulu Öndərin Vətən sevgisini yüksək qiymətləndirir, həmişə Ümummilli Liderin həyata keçirdiyi Azərbaycançılıq siyasətinin önündə getdiyini özünün mənəvi borcu hesab edir.

1992-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Ali Sovetinə işə dəvət olunmuş və Aparatın Sosial-mədəni qanunvericilik məsələləri şöbəsinin elm, təhsil və mədəniyyət bölməsinin müdiri, 1993-1995-ci illərdə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin Daimi komissiyalar kətibliyinin müdiri, 1995-ci ildən 2020-ci ilədək Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının Sosial qanunvericilik şöbəsinin müdiri vəzifələrində işləyib.

Milli Məclisdə çalışdığı illərdə elm, təhsil, səhiyyə, mədəniyyət,

qadın və uşaqların sosial müdafiəsi problemlərinin həllinə yönəldilmiş fəaliyyətləri tənzimləyən qanunlar hazırlanmasında, dövlət quruculuğu işində xüsusi əməyi və zəhməti olub. Və bu məqamda yadıma bir deyim düşür: “Haqq əmək itirmir”...

Alimin alimliyi təkcə onun yazdığı əsərlərin sayıyla məhdudlaşmır. Alim onda böyük alim hesab olunur ki, elmi ziyasını cəmiyyətə səxavətlə yaymağı da bacarsın. Cəmiyyət bu ziyadan barına bilsin. Elmdə barınma həm də öyrənmə kimi təzahür edir. Alimin yazdığı əsərlər oxunursa, bu əsərlər öyrənmək istəyənlərə görə olursa, alim taleyinə şükürlər oxuya bilər. Adilə xanım 1992-ci ildən indiyədək BDU-nun Yarımkeçiricilər fizikası kafedrasının professorudur. Elmi kadrın hazırlanmasında özünün şəxsiyyəti də, elmi idrakının nəticəsi olan əsərləri də fəal iştirak edir. Universitetdə bakalavr və magistr təhsili alanlar üçün “Yarımkeçirici çeviricilər”, “Nizamsız sistemlər fizikası”, “Yarımkeçirici materialların və cihazların fiziki xassələrinin tədqiqi üsulları”, “Yarımkeçiricilərdə səth və kontakt hadisələri”ndən mühazirələr oxuyur, magistrlər üçün fənn proqramlarının hazırlanmasında da fəal iştirak edir. Üç elmlər namizədinin elmi rəhbəri olub, bir elmlər doktorunun elmi məsləhətçisi. 150-dən çox elmi əsərin, beş ixtiranın, bir neçə monoqrafiyanın müəllifidir.

Adilə Abbasovanın əsas elmi nailiyyətləri sırasında layvari kristallarda yeni texnologiyanın tətbiqi ilə onlar əsasında fəthəssas quruluşların alınması və ilk dəfə olaraq həmin kristallara və fəthəssas quruluşlara müxtəlif növ ionlaşdırıcı şüaların təsiri öyrənilmiş, foto həssaslığın mexanizmi müəyyən edilmişdir. Bu kristalların əsasında ultrabənövşəyi, görünən və yaxın infraqırmızı oblastda işləyən və müəliflik şəhadətnamələri ilə təsbit olunmuş radiasiyaya davamlı fəthəssas quruluşlar (fotoqəbuledicilər, həssas fotodiodlar və s.) hazırlanmış və onların fiziki xassələri öyrənilmişdir.

Yüksək elmi-nəzəri təfəkkürə malik olan Adilə Ziyat qızı 1993-cü ildən 2006-cı ilədək Azərbaycan Respublikası Prezidenti Yanında Ali Atestasiya Komissiyasının Ekspert Şurasının üzvü olmuş, uzun müddət AMEA Radiasiya Problemləri İnstitutunda Dissertasiya Müdafiə Şurasının üzvü olub.

1995-ci ildə Almaniyada, 1997-ci ildə İngiltərədə, 1999-2001-ci illərdə Rusiya, İngiltərə, Türkiyə, Yunanistan, Almaniya, Fransa və başqa ölkələrdə keçirilən beynəlxalq elmi konfranslarda iştirak edib, maraqlı və yaddaqalan elmi məruzələrlə çıxış edib.

1995-ci ildə Azərbaycan qadın-

larının nümayəndə heyətinin tərkibində Çində keçirilən IV Ümumdünya “Pekin -95” konfransında, 1996-cı ildə Türkiyədə keçirilən qadın problemlərinə həsr olunmuş “Habitat” beynəlxalq konfransda iştirak edib. Respublika Qadınlar Şurasının üzvü seçilib.

Elmi nailiyyətlərinə görə 1999-cu ildə İngiltərənin Beynəlxalq Bioqrafiya Mərkəzi tərəfindən “İlin beynəlxalq qadını” elan edilib, haqqında həmin Mərkəzin nəşr etdirdiyi “XX əsrin görkəmli şəxsləri” ensiklopedik kitabına məlumat daxil edilib. 2020-ci ildə Amerika Bioqrafiya İnstitutu tərəfindən “XX əsrin görkəmli şəxsləri” diplomu və gümüş medalına layiq görüldü. 2001-ci ildə Amerika Bioqrafiya İnstitutu tərəfindən “XXI əsrin görkəmli qadını” seçilib. 2021-ci il martın 5-də keçirilən Yeni Azərbaycan Partiyasının VII növbədən-kənar qurultayında Veteranlar Şurasının üzvü seçilib.

Professor Adilə Abbasova Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2004-cü il 10 avqust tarixli Sərəncamı ilə 2-ci dərəcəli Dövlət Müşaviri ixtisas dərəcəsinə layiq görüldü, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2007-ci il 22 iyun tarixli 2264 nömrəli Sərəncamı ilə “Dövlət qulluğunda fərqlənməyə görə” medalı, 2020-ci il 23 iyun tarixli 2116 nömrəli Sərəncamı ilə “2-ci dərəcəli Vətənə xidmətə görə” ordeni, 2024-cü il 2 fevral tarixli 4289 nömrəli Sərəncamı ilə Heydər Əliyevin 100 illiyi (1923-2023)” yubiley medalı, Azərbaycan Respublikası Mili Məclisi Sədrinin 2018-ci il 27 dekabr tarixli 229-V sayılı Sərəncamı ilə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin “Parlament” medalı, Azərbaycan Respublikası Təhsil nazirinin 6 dekabr 2019-cu il tarixli K-1823 nömrəli əmri ilə “Bakı Dövlət Universitetinin 100 illiyi (1919-2019)” Azərbaycan Respublikasının yubiley medalı, bir neçə digər medallarla və çoxlu sayda fəxri fərmanlarla təltif olunub.

Zəngilanın ilk qadın elmlər doktoru olan, YAP-ın veteran üzvü kimi asudə vaxtlarında ictimai tədbirlərdə fəal iştirak edən Adilə Ziyat qızı bu gün elm sahəsində qazandığı zəngin təcrübəni öz tələbələrində böyük məhəbbətlə, böyük azərbaycançılıq qururu ilə aşılayır. İllər ötsə də ürək həmin ürəkdə - Bakıdakı 7 saylı orta məktəbin şagirdi olanda düşüncələrini tarıma çəkən sullara cavab axtaran şagird Adilə Ziyat qızının üreyi illər sonra da həmin şövqlə, həmin həvəslə, həmin maraqla döyünməkdədir. Onda bilmək istədikləri vardı, indi öyrətmək istəyi dönməzləşib. Bax, gözəl ömür budur!

Bayram MƏMMƏDOV, Əməkdar müəllim